

ett problem som är värt att diskutera. Man får uppfattningen att Wennberg inte är lika kritisk som Walberg i själva verket är. Wennberg som önskar att diskussionen skall ske öppet försöker diskret sopa problemet under mattan.

Jan Sundin

Om förvaltningsdomstolarnas sätt att fungera

Generaldirektören Sten Walberg, vilken tidigare deltagit i det lagstiftningsarbete som bl a ledde till inrättandet 1971 av länsskatterätterna, har blivit illa berörd av viss kritik som på senare tid framkommit mot förvaltningsdomstolarnas sätt att fungera. Kritiken har avsett dels kammarrätterna efter förvaltningsrättsreformen dels de nya länsskatterätterna.

I Skattenytt 1975 nr 5 s 227 ff har Walberg i "en utvidgad bokanmälan" ägnat större delen av denna ej åt den anmälda boken utan åt att ge utlopp för sitt missnöje med den kritik mot förvaltningsrättskipningen som förekommit i andra sammanhang. Walbergs missnöje gäller en artikel av civilekonomen *Bror Olsson* i Skattenytt 1974 s 654 ff, en artikel av kammarrättsrådet *Jan Sundin* i Svensk Skattetidning 1975 s 59 ff, en artikel av mig, *J O Widman*, i Nordisk Administrativ Tidskrift 1974 s 16 ff och slutligen en i Sundins artikel omnämnd ej publicerad uppsats av en jur stud, numera jur kand *Bernt Magnusson*. Samtidigt hänvisar Walberg i uppskattande ordalag till en artikel i Skattenytt 1975 s 56 ff av länsrådet *W Hermanson*, även han tidigare verksam i det lagstiftningsarbete som ledde till reformering av förvaltningsrättskipningen.

Walberg är i sitt debattinlägg ganska sparsam med sakliga argument men desto frikostigare med nedsättande omdömen om sina meningsmotståndare. Olsson betecknas av Walberg som "omdömeslös", och Sundin sägs "solidarisera sig med Olssons omdömeslösa argumentation". Olsson påstås i sin artikel ha gjort sig skyldig till "en indirekt men oförtydbar uppmaning till falskdeklaration" – en häpnadsväckande beskyllning av Walberg. Sundin och jag har enligt Walberg gett uttryck för en "snorkig inställning". Magnusson, som enligt Walberg "måste ha haft en mycket mild examiner", drar i ungdomlig entusiasm och "besserwissermentalitet" förhastade slutsatser, och Sundin faller "i samma enkla fallgropar".

Olsson, Sundin och Magnusson får själva försvara sig mot Walbergs angrepp, om de skulle anse detta nödvändigt. Den närmaste anledningen till mitt genmäle är vad Walberg anfört i anslutning till ett uttalande av mig angående vissa svårigheter som kammarrätterna har att kämpa mot, sedan 1971 års stora reform gjort dessa till allmänna förvaltningsdomstolar med uppgift att avgöra inte endast skattemål utan därutöver en stor mängd förvaltningsmål av mycket skiftande slag.

I min artikel skrev jag bl a (s 20): "Man kan inte blunda för det faktum, att det f n - två år efter reformens ikraftträdande - är mycket vanligt, att vid prövningen av ett visst mål av de tre närvarande ledamöterna på den dömande avdelningen åtminstone en och icke sällan två ledamöter saknar tillräckliga kunskaper och erfarenheter inom ifrågavarande rättsområde för att helt självständigt kunna avge sitt votum. Ledamöterna nödgas i sådana fall förlita sig på vad de - ofta ganska summariskt och under tidspress - kan inhämta från någon av de övriga ledamöterna. Någon meningsfull diskussion av eventuella problem i målet mellan tre någorlunda likställda ledamöter kan ej ske i sådana fall, något som bör vara möjligt i en kollegial domstol. Det kan t o m hända, att alla tre ledamöterna helt saknar nödvändiga kunskaper och erfarenheter beträffande den typ av mål som de har att avgöra. Då kan otvivelaktigt en fara för rättssäkerheten uppkomma. För samvetsgranna domare kan det icke kännas tillfredsställande att nödgas dela ansvaret för domar som tillkommit på detta sätt." - Senare i min artikel (s 22) uttalade jag, att man tyvärr måste räkna med att det skulle dröja avsevärd tid, innan kammarrätternas ledamöter blivit förtrogna med alla eller åtminstone flertalet av de för dem nya och obekanta rättsområden och måltyper som förekommer.

Sundin, som i sin artikel (s 62) refererat vad jag sålunda uttalat, förklarade sig dela min uppfattning. Han tillade för egen del att enligt hans och många erfarenhet de största svårigheterna förelåg för medelålders icke-skattejurister att sätta sig in i skattefrågor.

Med anledning av Sundins och mina uttalanden anför Walberg till en början: "Enligt Widman och Sundin skulle ledamöterna fortfarande, i fråga om rättsområden från vilka de saknar tidigare erfarenhet, inte ha tillräckliga kunskaper för att helt självständigt kunna avge sitt votum. I synnerhet skulle det sagda gälla i relation till skattemålen. Den snorkiga inställning till kollegerna i kammarrätterna som här kommer till uttryck är ägnad att förvåna."

Till detta vill jag endast säga att jag, då jag kom till kammarrätten 1972, själv helt saknade kunskaper och erfarenheter beträffande skattemål och att jag givetvis inte hade en tanke på att undanta mig själv, när jag uttalade mig om ledamöternas bristande kunskaper och erfarenheter. Jag ansåg då och jag anser fortfarande mina egna - liksom flertalet kollegers - bristande kunskaper och erfarenheter beträffande vissa måltyper, däribland för min del skattemålen, vara ett allvarligt problem.

Till stöd för sitt avståndstagande från den av mig uttalade uppfattningen åberopar Walberg, inte oväntat, sina goda erfarenheter från regeringsrätten, där nya ledamöter enligt honom snabbt gjort sig förtrogna med nya rättsområden och redan från början gjort självständiga och värdefulla insatser. Han förklarar sig övertygad om att inkörningssvårigheterna - i den mån de ännu finns kvar - kommer att snabbt övervinnas och att kvaliteten på rättskipningen kommer att bli god, och han menar att det då också kommer att visa sig att

utvidgningen av kammarrätternas kompetens till nya rättsområden är ägnad att stimulera och inte försvåra den dömande verksamheten.

Med anledning av Walbergs jämförelse med förhållandena i regeringsrätten vill jag hänvisa till följande passus i min artikel (s 22): "När kammarrätternas nuvarande mångskiftande arbetsuppgifter förs på tal, brukar det ofta hänvisas till att regeringsrätten alltid haft ett lika vidsträckt arbetsfält. Man glömmar då lätt, att regeringsrätten ända sedan denna domstol började sin verksamhet 1909 till sitt förfogande haft ett stort antal föredragande, som alla varit specialiserade på vissa begränsade ämnesområden. Detta har alltid ansetts vara en förutsättning för att regeringsrätten skulle kunna klara sina uppgifter. Det är svårt att förstå, hur kammarrättens ledamöter, vilka måste antagas genomsnittligt icke vara så framstående jurister som regeringsråden, skall kunna klara liknande uppgifter tillfredsställande utan hjälp av föredragande, som är specialister på begränsade områden."

Sundins och min i stort sett samstämmiga uppfattning angående kammarrätternas berörda svårigheter grundar sig på personliga erfarenheter under flera års arbete i kammarrätterna efter omorganisationen. Självfallet kan det finnas olika meningar om graden av dessa svårigheter även bland kammarrätternas personal. Walbergs uppfattning skulle väga tyngre om han haft egna erfarenheter av förhållandena inom kammarrätterna.

Walberg anför i sitt debattinlägg, att det självfallet finns all anledning att fortsätta diskussionen kring skatteprocessen. Debatter av sådant slag kan leda till att lagstiftningen och organisationen förbättras. En given förutsättning härför är dock enligt Walberg att debatten är saklig och inte, som det numera heter, "vinklad". Häri vill jag för min del helt instämma.

J O Widman

Replik

Mina synpunkter på den kritik mot länsskatterätterna som framförts av civilekonomen Bror Olsson och kammarrättsrådet Jan Sundin och i av den senare återopade källor har tydligen väckt genljud. Jag har från flera håll mottagit bevis på uppskattnings. Professor Sven-Olof Lodins inlägg i tidskriftens förra häfte (s 341 f) samt inläggen i detta häfte från Sundin och kammarrättsrådet J. O. Widman utgör bevis på motsatsen.

Låt mig då först klara upp en terminologisk fråga. Lodin talar om att jag gått till skarpt angrepp mot den av Sundin citerade uppsatsen. En liknande uppfattning om aggressivitet från min sida ligger uppenbarligen bakom Widmans tydligt visade irritation. Vad som skett är att Olsson och Sundin samt uppsatsförfattaren gått till angrepp mot länsskatterätterna och gjort uttalanden, som i klartext innebär att dessa domstolar är inkompetenta för sina uppgifter. Olsson har kryddat sin framställning med följande uttalande om hur skattskyldiga reagerar som "slagits för en rättfärdig sak i länsskatterätt och förlorat": "De letar efter ett sätt att kompensera sig, och kom-

pensationen söker de förmodligen nå genom att i efterföljande deklarerationer utelämna en och annan inkomstpост av mindre lättkontrollerbart slag eller genom att tänja på avdragsyrkandena en bit ovanför det befogades gräns." Sundin och uppsatsförfattaren kröner sina uttalanden med att länsskatterätterna inte fyller de krav som Europarådets konvention ställer på en domstol. Widman å sin sida har förklarat, att det är vanligt att ledamöter i kammarrätt saknar "tillräckliga kunskaper och erfarenheter inom ifrågasvarande rättsområde för att helt självständigt kunna avge sitt votum". Nu är ledamöterna i kammarrätt anställda just för att självständigt avge votum i målen. I klartext uttryckt alltså: de är delvis inkompetenta för sitt ämbete. Om jag går emot dessa enligt min mening vårdslösa och oriktiga uttalanden, kallar jag det försvar, icke angrepp. Min roll som en av förslagsställarna till länsskatterätterna och min mångåriga kännedom om dem som i de båda nämnda institutionerna gör sitt bästa av en många gånger svårbemästrad situation må vara giltig anledning för detta försvar.

Jag vill vidare understryka, att såväl förf. till den av Sundin refererade examensuppsatsen som den "milde" examinatorn var mig helt okända då jag skrev min artikel. Uppsatsen var otryckt och därmed i praktiken oåtkomlig för mig. Nu har Lodin framträtt som examinatorn, och till råga på allt framgår det av hans inlägg att han gett uppsatsen högt betyg.

Lodin har haft vänligheten att låta mig läsa uppsatsen. Jag kan konstatera att det förbehåll som jag gjorde i fråga om korrektheten i Sundins referat var välbehövligt såtillvida som referatet var ofullständigt. Uppsatsen ger i många stycken ett annat intryck då man läser den i dess helhet; förtjänster saknas inte. Jag vill också gärna säga Lodin att attributet "mild" för mig ej har enbart negativa förtecken ens i det sammanhang som här är i fråga.

Likväl måste jag i väsentliga delar vidhålla min kritik mot uppsatsen. Även om det finns åtskilliga förnuftiga frågor i enkäten, finns där också de av mig som meningslösa och svårbesvarade betecknade frågorna, sådana Sundin återgivit dem.

Men det väsentliga är vilket slag av slutsatser som materialet tillåter. Lodin säger, att syftet med arbetet var att undersöka om förvaltningsrättsreformen inneburit förbättrade *förutsättningar* (kurs här) för skatterättskipningen i första instans jämfört med tidigare förhållanden. Men uppsatsförf:s ambitioner har sträckt sig betydligt längre. Han säger ordagrant: "Innan jag iordningställde den enkät, vars resultat här skall redovisas, ställde jag mig själv följande fråga: Har den enskildes rättstrygghet förstärkts sedan prövningsnämnden upphöjts till domstol? Syftet med reformen var ju att förstärka rättskipningen på länsplanet och att skapa garantier för den enskildes rättssäkerhet. I vad mån detta syfte blivit tillgodosett är den fråga som fortsättningsvis skall stå i förgrunden." Här alltså inte fråga om förutsättningar.

Förf. tror sig kunna ge svar på den större frågan om rättssäkerheten förbättrats eller ej.

Förf:s slutsatser är ju både generella och kategoriska. Lodin tar också avstånd från dem såsom i vissa avseenden väl långtgående.

Men enligt min uppfattning tillåter materialet inte ens att slutsatser dras inom den mera begränsade ram Lodin angivit. Det kan utgöra underlag för en diskussion om *vissa* förutsättningar, nämligen om nämndemännens möjligheter till reellt inflytande, kanske också om domsutformningen. Härvid bör dock beaktas att materialet är synnerligen svårtolkat. Vidare får vi ha klart för oss, att den reella betydelsen av nämndemännens insatser är begränsad. Var och en som har överrätts erfarenhet vet att kvaliteten på en domstols arbete står och faller med de rättsbildade befattningshavarna, särskilt ordföranden. Det är inte nämndemännens sak att knäcka målen juridiskt. De skall inom de juridiska ramar som finns tillvarata det sunda lekmannaförnuftet och fälla ett avgörande ord i värderings- och uppskattningsfrågor.

Självfallet får inte ett examensarbets värde bedömas efter de åsikter förf. uttalar. Men det är enligt min mening betydelsefullt att tillse, att premisser och slutsatser såtillvida täcker varandra, att materialet över huvud taget tillåter slutsatser av det slag förf. dragit. Så är enligt min mening inte fallet.

Även om en examensuppsats måste begränsas och en närmare undersökning av ändringsfrekvensen skulle spränga ramen, borde dock en blick på allmänt tillgänglig statistik, motsvarande den från 1974 som publicerats i denna tidskrift (s 173), kunnat säga en del. Ändringsfrekvensen varierar mellan 31,1 och 39,3. Motsvarande procenttal i RegR beträffande kammarrätternas domar är inte så mycket lägre, den ligger vid 28. Om någon till äventyrs anser sistnämnda siffra hög, kan några välkända förhållanden bringas i åtanke, nämligen att skattemålen i betydande omfattning gäller uppskattningar och värderingar samt att parter i skattemål, särskilt de skattskyldiga, har en fatal benägenhet att vänta till sista möjliga instans innan de kommer med den relevanta utredningen. Med tanke på dessa förhållanden är ändringsprocenten ingalunda att anse som hög vare sig i RegR eller kammarrätterna. Den tyder på att länskatterätterna i stort sett dömer bra.

Självfallet räcker det inte med att en domstol dömer bra. Den måste också arbeta under former som inger förtroende. För mig har detta varit ett väsentligt argument, då jag alltifrån mitten på 1950-talet arbetade för ökad domstolsmässighet i länsinstansen. Samma argument bör också vara ett starkt skäl för statsmakterna att ge länskatterätterna ökade resurser. Det bör vara en hederssak för statsmakterna, som avkräver stora medborgargrupper 60–80 procent i marginalskatter, att tillhandahålla en perfekt prövningsorganisation. Jag har själv varit med om att föreslå en fullständig skilsmässa mellan dömande och fiskala organ på länsplanet, och jag vidhåller denna ståndpunkt.

Men den goda saken främjas inte av svepande, generella förkastelsesdomar mot länsskatterätterna och mot dem som, så gott omständigheterna tillåter, där försöker leva upp till lagstiftarens ambitioner. Den främjas inte heller av löst grundade påståenden av det slag som gjorts i examensuppsatsen om beroende av taxeringsintendenten eller osjälvtändighet hos nämndemännen. Att intendentens yttrande får för stort utrymme vid domsutformningen – så tycks tyvärr på sina håll vara fallet – utgör intet som helst belägg för att han har en starkare ställning i processen än den skattskyldige. Som Lodin antytt är skälen rent praktiska; för tjänstemännen på rättens kansli är det enklare att återge intendentens presentation av tvistefrågan än att beskriva den med egna ord. Och den större eller mindre frekvensen av omröstningar och delade meningar i länsskatterätterna utgör inte heller, som uppsatsförf. tycks tro, något kriterium på nämndemännens kompetens och inflytande, endast på domstolsledamöternas mindre eller större förmåga att ta skäl från andra ledamöters sida.

I diskussionen har särskilt nämnts den länsskatterätt som har de kortaste sammanträdestiderna. Det kan i anledning av vad Lodin säger förtjäna erinras om att enligt undersökningen nämndemännen i denna domstol i förväg får del av *all* den skattskyldiges argumentering, detta har också påpekats av Sundin. Jag har redan i mitt första inlägg gett uttryck för uppfattningen, att relationen mellan hemarbetstid och sammanträdestid bör vara en annan än i denna skatterätt. Men någon brist på information föreligger uppenbarligen inte. I sammanhanget vill jag passa på att säga, att det verkar som om man inom länsskatterätterna är väl hänsynsfulla mot nämndemännen, när det gäller att avkräva dem tid för sammanträden. I de allmänna underrätterna får nämndemännen vara beredda att sätta till dagar och veckor för huvudförhandlingar. Den processen representerar i och för sig inte något ideal. Men uppgiften som nämndeman i länsskatterätt är så viktig, att den måste innebära en rejäl tidsåtgång för sammanträden.

Vad Widman beträffar har han som enda sakliga argument för att ett vidsträckt målområde skulle passa RegR men inte kammarrätterna hänvisat till föredragandeorganisationen i RegR. Jag skulle kort och gott kunna säga att han överskattar denna organisations betydelse. För att inte bli missförstådd vill jag understryka att jag är den förste att ge ett erkännande åt många goda föredragandes värdefulla insatser. Men dessa insatser minskar inte skyldigheten och ambitionen hos regeringsråden att själva tränga till botten med målen. Det har också förekommit – tyvärr inte så sällan – att insatserna varit mindre goda, så att större delen av föredragandens arbete fått göras om i samband med kontrolläsning och återställning. Det kan ha berott på att föredraganden inte har räckt till eller – vilket här har sitt särskilda intresse – att han varit ny, inte hunnit tillräckligt sätta sig in i rättsområdet i fråga. Har orsaken varit den sistnämnda, har det inte behövts särskilt lång tid för veder-

börande att bota bristen. Och det är sådana personer som till stor del rekryterar de nya kammarrättsrådsämbetena.

Jag har med mitt inlägg – med min kritik av kritiker – velat hyfsa debatten, föra upp den från generella fördömanden och anklagelser till en saklig nivå. Lodins inlägg står på denna nivå, och även Sundins och Olssons inlägg innebär en glädjande förskjutning i riktning mot ökad saklighet. I sammanhanget vill jag gärna till läsning rekommendera länsråden R. Lindqvists, W. Hermansons och E. Lillieskölds artikel, Fristående förvaltningsdomstolar i länen, i Förvaltningsrättslig tidskrift 1975 s 117 f. Artikeln innehåller många enligt min mening tungt vägande synpunkter. – För Widmans del noterar jag, att han numera också inbegriper sig själv i dem som han anser otillräckliga. Men i övrigt framträder han i sitt inlägg som den ståndaktige tennsoldaten. Widman får ursäkta. Jag måste mot bakgrund av mina erfarenheter hävda, att hans uttalande om bristande kompetens hos kammarrätternas ledamöter, bortsett från en kortare inkörningstid, är oberättigat – även i vad gäller honom själv.

Sten Walberg

Replik till W Hermanson angående länsskatterättsprocessen

Skattenytt nr 1–2/1975 innehåller en artikel av länsrådet W Hermanson med rubriken ”Länsskatterätt: skattedomstol eller något annat?” Artikeln är föranledd av några synpunkter som jag fört fram i Skattenytt nr 12/1974.

Hermansons inlägg ger anledning till en del reflexioner.

Först av allt: det är värdefullt att Hermanson velat gå i debatt om skatterättsskipningen på länsplanet. Ämnet är viktigt. Åt länsskatterätterna har vi anförtrött uppgiften att fatta beslut i frågor, som rör många skattskyldiga och som i det enskilda fallet kan gälla betydande ekonomiska värden. Vi har rätt att ställa krav på kvalitet i länsskatterätternas arbete. Länens dömande organ har vi ju numera tilldelat ställning av – i praktiken – näst högsta instans i skatteprocess.

Jag är för min del fullt på det klara med att länsskatterätterna arbetar under svåra förhållanden. Detta har jag framhållit redan i min föregående artikel, men för tydlighets skull bör det sagda få bli sagt en gång till.

Klart synes vara att skatterättsskipningen på länsplanet idag inte fungerar så bra som vi har rätt att kräva. Detta tycks Hermanson hålla med om. Föreliggande brister beror enligt Hermanson väsentligen på att länsskatterätterna inte fått tillräckliga resurser – inte fått kvalificerad personal i tillräcklig omfattning.